

496181

MAGYAR

KURIR

MDCCXI - dik

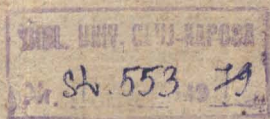
ESZTENDŐRE.

Dr. Decsy Sámuel

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pántzél Dániel

által.

I. Fertály Esztendő.

Bétsben, 1811.

Nyomtattatott Nemes Haykul Antal
betűivel.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nro. 1.

A' FELS. CSÁSZÁR, ÉS AP. KIRÁLY KEGYELMES ENGEDELMÉBŐL.

Indúlt Bétsből, Kedden Januarius 1-dik napján, 1811-ik
esztendőben.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Az Ó és Új Esztendőről.

Rövid világi életünknek ismét elenyészett egy sok változásokkal tellyes esztendeje, 's utánna nyomba más esztendő következett, mellyért véghetetlen háladással tartozunk a' mi esztendeinket, hólnapjainkat, heteinket, napjainkat, és órainkat meg újító kegyelmes isteni Gondviselésnek.

Sok régi nemzetek különbkülönbféle idő pontjától kezdették az esztendőket számlálni. A' *Zsidók*, a' Móses előadásához ragaszkodván, e' vilag teremtetésétől — a' *Görögök* az Olympiai játékoknak felállítatásától — a' *Rómaiak* Roma városának felépítetésétől — a' *Törökök* a' Hegirától, az az a' Mahomet Prófétának Meckából Me-

dianáb való futásától — a' Keresztények a' Kristus születésének napjától, mások más nevezetes napoktól. A' 16-ik és több azután következett századokbéli Filozofusok és Astronomusok a' *Kopernikus Miklós* systemáját követvén, a' mi földünknek a' nap körül való futásának elvégződésétől, és olly közönségessé is lőn ez az értelem, hogy a' tudós világban ritkan találtatik valaki, a' ki annak igasságát kétségbe hozni mérészlené.

Azok közzül a' számlálhatatlan égi testek közzül, mellyek a' roppant világban, avagy az Universumban mint meg annyi világosító pontok mozognak, és az éjtzakákat meg szépítik, igen keveset ésmérünk. Leg esmérteesebbek előttünk a' nap, a' plánéták, és az üstökös tsillagok; a' több tsillagok, mellyek sokkal távolabb vannak tőlünk mint a' napt systemájában lévő égi testek, és abba a' kerületbe, vagy közbe, mellyben ezek vannak, soha sem jönnek, álló, vagy soha sem mozduló tsillagoknak (*Stellae Fixae*) neveztetnek, azon okból, mivel azok mindenkor egy helyben maradnak, 's meg nem mozdúlnak, kezdették az esztendőt számlálni, ellenben a' plánéták, avagy bujdósó tsillagok, a' magok helyeket mindenkor, és szembe tűnőképen meg változtatták.

Minekelőtte a' Földnek a' Napkörül való forgását meg magyaráznánk, szükség a' Napnak és földnek nagyságát, 's egymástól való távol létét a' tsillag visgaló Böltseknek principiumaiból meg határozni. — A' *Nap*, az a' felséges égi nagy test, melly nemtsak a' mi földgolyobisunknak, hanem a' több nap alkotmányában lévő plánétáknak is világosságot és meleget szolgáltat.

tat, a' melly nélkül semmi érzékeny és érzékeny-
 ség nélkül való teremtések nem élhetnének, mi
 reánk nézve, minden égi testeknél nemesebb, 's
 jóltévőbb. Ennek a' roppant égi testnek diame-
 terje, (igy neveztetik az a' linea, melly a' Cir-
 culust avagy abrontsot két egyenlő részre osztja
 fel) 19,387,135, az az, tizenkilentz milliom, há-
 rom száz nyólczvan hét ezer száz' harmintz öt
 Német mérföldet teszen, egy milliom, négy száz
 negyven három ezerszer nagyobb a' mi földgö-
 lyóbisunknál, és ez a' két égi test közt való köz
 20,560,999 $\frac{1}{2}$, az az húsz milliom, ötszáz hat-
 van ezer, kilentzszáz kilentzven kilentz és fél
 Német mért földet teszen, és 610,000 mért föld
 a' Fereksége, következésképen egy milliom
 443000-szer nagyobb a' mi földünkénél. Mellynek
 meggondolása benniünket ezen felséges, és egy-
 zersmind az emberi nemzetre nézve igen jóltévő
 égi nagy test benniünket nagy bámulással tölt bé.

A' Föld, mellynek színén mi lakunk, egy
 azon plánéták közzül, mellyek a' nap systemá-
 jában találatnak. Ennek formája kerek, de ez
 a' kerekiség nem mathematica, hanem, mivel an-
 nak színén sok hegyek és mély völgyek vannak,
 csak physica. — A' földnek leg régiebb lakosi, a'
 kikről tudniillik a' régi Krónikák emlékezhetnek,
 különbkülönbféle, 's töbnire helytelen gondolat-
 tal vóltak a' Föld formájáról, még pedig nem-
 csak a' köz nép, hanem még a' Filozofusok is.
Diodorus Siculus, Augustus Római Császár ural-
 kodása alatt élt igen hires Görög Historikus
 jegyzése szerint, a' Khaldeai Tudósok azt tar-
 tották a' földről, hogy az hasonló legyen a' ha-
 tár nélkül való Oceanus tengeren úszkáló hajó-

hoz, mások, hogy négy szegeletű legyen, ismét mások, hogy annak formája a' pyramishoz, az az, a' négy szegű hegyes alkotmányhoz nagyon hasonlít, *Leucippus* harangal, *Democritus* tállal hasonlították öszve a' föld formáját. — Leg elsőben is *Thales*, *Anaximander*, *Parmenides*, *Pythagoras*, és más Görög Filozofusok közönségessen azt tanították, hogy a' föld formája kerekded legyen. Ebben az értelemben vannak a' későbbi századokban élt Filozofusok is, nevezetessen *Newton* és *Huygheus* az Angliai Tudósok közzül, *Cassini*, *Laland*, *Condamine*, 's különösen *Maupertius* a' Frantziák közzül, a' kik több ízben tett tapasztolásaikból, oly következtést húztak ki, hogy noha, sok hegyek, völgyek légyenek is a' föld kerektségén, mindazáltal a' föld több részével ezek öszve hasonlítatván, számba sem vétetődhetnek, és hogy azokat ollyba lehet tartani, mint valamelly faból való golyóbisban néhány szálkátskákat.

Mivel a' mi Földünk golyóbisának nagyobb részét a' tengerek, tavak, 's folyóvizek lepik bé, lehetetlen annak nagyságát mathematice, az az, minden kifogás nélkül meghatározni. Azok a' Filozofusok, a' kik e' tárgyról tökéletesen meg akartak győztetni, sokféle próbákat tettek, de fel tett tzeljokat soha el nem érhatték; hanem sok iparkodásaik után tsak ugyan elérték azt, hogy a' föld diameterjét meghatározhatták, 's azt 1719 geómetricus vagy Német mértföldre tették, 's annál fogva annak nagyságát is néminemüképen meg ki tanúlták.

A' többit a' jövő posta napon.

B e t s.

Eő Csász. és Kir. Felsége méltóztatott *Schmidt Ferentz* pensionatus Kapitányt, 39 esztendőig való igaz és tántorithatatlan hivségére, és megkülönböztetett hadi szolgálatjára való tekintetből, mind két nemen lévő gyermekivel együtt Austriai Nemesi rangra, *Eisenau* praedicatummal emelni, és az ez eránt kiadatott Csász. petsétes levelet minden tsaksa fizetés nélkül kezébe szolgálatni.

A' Felséges Austriai Házhoz tartozó Galliciabéli Evangelikus Predikátoroknak eddig való fizetések, a' jelenvaló nagy drágaságban, magoknak, 's házok népének tartására elégtelen lévén, azon Gallicziai Evang. Gyülekezeteknek igen munkás Superintendense Tiszt. *Bredetzky* Úr egy igen alázatos instántziát adott bé Fels. Urunknak, mellyben azon Gallicziai Evang. Predikátoroknak szomorú sorsokat Eő Felsége feleibe terjesztvén, azon esedezett, hogy erántok könyörületességgel lenni, és eddig való 300 forintokból álló esztendei fizetéseket 200 forintokkal meg szaporítani kegyelmessen méltóztasson. Reményleni lehet, hogy a' mi legkegyelmesebb Fejedelmünk Eő Felsége az ő alázatos kérését tellyesíteni fogja. — A' Cseh Országi Evang. Superintendensnek eddig 200 forint vólt esztendei fizetése, mellynek fele ekkorig a' Fels. Aerariumból, a' másik fele a' Cseh Országi Evang. Gyülekezetektől fizetődött. De mivel ezek a' Gyülekezetek az egész Austriai Monárkiában leg szegényebbek, 's e' mellett az utolsó Frantzia háborúban tsak nem egészen végső szükségre jutottak,

nem régiben azt méltóztatott Fels. Urunk kegyelmessen végezni, hogy ennekutánna azon Cseh Országi Protestans Gyülekezeteknek Prédikatorai egyedül a' Fels. Aerariumból fizetődjenek, és az oda való Superintendenseknek fizetések, esztendőnként 300 forintokkal öregbitessék.

Magyar Ország.

A' Felséges uralkodó Austriai Házhoz való hivségéről, és buzgó hazafiuságáról közönségesen esméretes nagy hazánkfia, méltóságos *Puchoi Marczibany István*, Csász. Királyi titkos Tanátsos Úr Eő Excellentziája, több esztendőig tartó betegeskedése után, hasznos életének 59-ik esztendejében, a' múlt December 21-ik napján Budán meghalálózott.

Ó Aradon Decemb. 11-ik napján. Az itten számos esztendőktől fogva gyászos pusztulásban volt Sz. Florianus kapornáját, melyet annakelőtte sok közelebb és távolabb lévő helységek béli buzgó Keresztények, áhétatosság végett gyakorta meglátogattak, Tekintetes Nagy Palugyai és Thurótz Divéki *Plathy Gáspár* Úr az Új Bécsi Kerületnek volt, most pedig az Aradi Kir. Cameralis Uradalmaknak Praefectusa, ide lett jövelele után, tsupan keresztény ahétatosságától indítatvan, tulajdon költségénn előbbi virágzó állapotjába vissza helyheztetni és az isteni tiszteletre alkalmatossá tenni kívánván, nagy méltóságú *Köszeghy László* Csanádi Püspök Cs. Kir. titkos Tanátsos Úr Eő Excellentziájától arra engedelmet kért és nyert is; e' mellett, hogy az ő keresztény buzgosága közönseggé tétetődjön, egy ditsiró petsetes levelet is küldött hozzája, és

azt is meg engedni méltoztatott Püspök Eő Excellentiája hogy azon újonnan épült Kápolnának belső falaira felfüggesztessen. — Ebben a' Kápolnában Advent első napján, a' helybéli Parochus az oda való buzgó nép jelenlétében szent misét tartott, 's ezután is tartani fog, a' melly jótéteményért a' nevezett Préfectus Urnak, mint azon Kápolna helyre állitojának, 's egyszersmind Püspök Eő Excellentiájának is sok háladással tartozik az oda való gyülekezet.

Komáromból Decemb. 12-ik napján. Nállunk, a' múlt Novemb. 26-ik napjára viradóra, 3 és 4 óra közt egy rettenetes dolog történt, tudniillik, amaz ő szép virtusairól, és igen kellemetes maga alkalmaztatásáról esméretes Magyar Dámát N. N. a' maga szobaléánya, egy valami 17 esztendőös hajadon, egy nagy konyha késsel, épen mély álomban lévén megtámadta, a' két kezén, mellyeket a' feje, 's élete védelmezésére eleibe hányt, 17 vágást ejtett, a' bal lábán két nagy szúrást, a' mellyek közzül ugyan egy sem halálos, mindazáltal a' szegény Patiensnek leirhatatlan fájdalmakat okoznak. A' gonosztévő személy a' Törvénszék előtt meg vallotta, hogy ő tselekedte legyen ezt a' hallatlan gonoszságot, és várja a' méltó büntetést, melly bizonynyal példás fog lenni.

Sopronból Decemb. 18-ik napján. Felsőleges Asszonyunk, Ludovika Császárné Eő Felsőlege születésének emlékezetes napját tegnap előtt az ide való Katholika és Evangélika Gyülekezetek szép keresztény költsönös szeretettel meg inneplették. Dél előtt kilentz órakor az ide való Magistratus, az itt kvártélyban lévő szép vasas regementnek egy osztályával, és a' forma ruhas polgári ka-

tonasággal, és számos mind a' két valláson lévő polgárokkal együtt a' Catholicum templomba, 's onnan az Evangelikusok templomába menvén, Felséges aszszonyunk betses életéért, 's állandó egességeért áhetatossan esedeztek. Tiszt. *Gamauf Gottlieb* Úr, az ide való Evang. Gyülekezetnek első Prédikatora és Szeniora, *Sirdch Könyve* 26-ik részének, 1 — 4 verseiből, igen gyökeres predikatiót mondott ezen alkalmatossággal.

Frantzia Birodalom.

A' nem régiben meghalálozott Frantzia Senátornak Gróf *Treilhardnak* holt teste, Napoleon Császár engedelmével a' Frantzia Pantheonba tétetődött le. Ez a' Gróf *Treilhard* a' néhai Frantzia Directorok közzül egy vólt, és a' Napoleon Conzulsága és Császársága alatt sok hasznos szolgálatot tett Hazájának.

A' Párisi Zsurnalok szerint, Spanyol Országban minden nemzeti jószágok elfognak adattatni, mellyeknek árra 83 millió piasterre betsül-
tetik. — A' Hollandiai tartományokban talaltott orvosi szereket, addig, mig meg nem mutatattik, hogy azokért az 50 pro Cent adó lefizettetett, Frantzia Országba bé vinni szabad nem leszen.

Párisi Orvos Doktor *Gay*, a' ki a' maga Érvágásról kiadott tudós munkája által nagyon elhiresedett, *Gastelier* Párisi Orvos Doktorral író-tollal való háborúba esett, és hogy a' maga értelmének igasságát megmutathassa, azt kívánnyá az országló széktől, hogy mind neki, mind az ő vetélkedő társának egyegy 500 betegből álló ispotály adattasson, mellyekben egyik az érvá-

gas methodusa, a' másik pedig a' maga értelme szerént orvosollya betegeit. — Orvos Doktor Gay vomitivumokkal, (az az, hányó szerekkel szokta a' maga betegeit orvoslani, és a' mint a' Párisi tudósítások tartják, szerentsés is a' maga orvosi Praxisában. — A' kórmányszék azt végzette ennek az utolsóbnak sürgetésére, hogy az esztendő eltelésével mind a' kettő adja fel megholt Patienseinek számát, és a' ki kevesebb beteget küldött a' más világra, a' fog győzedelmeskedni.

A' Párisi Monitörnek 15-ik Decemberi darabjában, a' többi közt az a' Csász. végzés közöltetik a' Publicummal, hogy Napoleon Császár a' Frantzia Birodalombéli Fő Cancellariust, *Cambaceres* Pármai Hertzeget a' Hollandiai tartományoknak Fő Kormányozójává tette. — A' megtartó Tanátsnak 10-ik Decemberi gyűlésében következő Cs. Kir. végzés olvastatott fel.

Tanátsosok! Megparantsoltam az én külső dolgokra ügyelő ministeremnek, hogy ismértesse meg veletek azokat a' környülállásokat, a' mellyek engemet Hollondiának Frantzia Országgal való öszve kaptoltatására birtanak. A' Britanniai Kórmányszéknek 1806 és 1807-ik esztendőben hozott végzései Európának nemzeti törvényeit egészen öszve tépték. — Most más formán folynak e' világ dolgai. Mivel reám nézve új garantirozások, az az, jól állások vóltak szükségesek, leg jobb garantirozoknak lenni tartottam a' Schelde, a' Maas, a' Rénus, az Ems, a' Weser és az Elbe folyovizeknek öszve kaptoltatásokat, és az ezeken való hajókazást a' Bálticumtengerig. Egy olly canalis tsinalására va-

ló planumot készítettem, mellynek őt esztendő elforgása alatt tökéletességre kell menni, a' melly által tudniillik a' Seyne folyovize a' Balthicum tengerrel öszve fog kaptsolatni.

☞ Azok az uralkodó Fejedelmek, a' kik ezen planumnak eszközlése által meg károsíttatnának, kipótolást fognak venni. — Minekelőtte én ezen végzést hoztam volna, szándékomat Angliával közlöttem, melly jól tudta azt, hogy Hollandia mástól való nem függésének fenn tartására ez az egyetlen egy eszköz légyen, hogy azon végzéseit, mellyeket 1806 és 1807-ik esztendőkkben hozott, vissza vegye, 's annál fogva békességesebb indulattal viseltessék más Európai nemzetek eránt. De a' maga hasznára nézve, is siket vólt ez a' Hatalmasság, és Európa sokszori panaszára tellyességgel nem ügyelt. Az a' reménység táplált engemet, hogy Frantzia és Anglia Országok közt a' hadi foglyoknak feltseréltetése tökéletességre fog menni, és a' Párisban 's Londonban tartózkodó Commissáriusoknak eszközlések által közelebb fog e' két nemzet egymáshoz jutni. De nagyon meg tsalatkoztam reménységemben, és ezen békességre tzelző alkudozásban észre vettem, hogy az Angliai Kórmányszék nem egyenes szivvel nyúlt a' dologhoz. — A' Wallisi Republikának Frantzia Országgal való öszve kaptsolatása azon föltséges munkának, mellyet én 10 esztendőtől fogva az Alpes hegyekenn téttem, természetes következése, és előre ellátam, hogy Frantzia és Olasz Ország hasznára nézve szükség leszen ezt mivelni. — Mig az Angliával való háború tart, addig le nem teheti a' Frantzia Nemzet a' fegyvert. — Az én finán-

tziaim legáldottabb állapotban vannak. Minden kivántató költségeket, a' Nemzet megterhelte-
se nélkül ki szolgáltathatok s. a. t. — *Költ a' Tiuleriei
palotában, Decemb. 10-ik napján, 1810-ik eszten-
dőben. — Napoleon.*

Nagy Britannia.

A' Frantzia Birodalomhoz tartozott, de nem régiben az Anglusoktól elfoglaltatott Gvadalupei szigetben, a' mint a' Frantzia Zsurnalisták írják, igen példa nélkül való kegyetlenséggel bánnak a' lakosokkal a' Brittusok, úgy annyira, hogy a' legkevesebb gyanuságra is őket vagy tömlőczökre hánnyák, vagy más vad szigetekbe küldik. —

A' Felső Angliai Király betegségéről minden nap ki adatni szokott bülletinek hol kellemetes, hol kedvetlen tudósításokat közlebek a' Londoni Publikummal. — Az orvosi tapasztalások szerint, az idős emberekre nézve, mindenkor veszedelmes szokott lenni a' hideglelés, melly ezen Fejedelem nyavalyájában is hol nagyobb, hol kisebb mértékben van; mindazáltal még is jó remenységet nyújtnak a' Kir. udvari orvos Doktorok az Eő Felső életben való megmaradásáról, a' ki a' múlt Oct. 25-ik napján 72-ik esztendejét már felül haladta. A' Parlamentum minapi végzése szerint Decemb. 13-ik napjára halasztódott az Angliai Regensnek ki neveztetése. A' Parlamentumnak azon gyűlésében, mellyben ez a' végzés hozatódott, maga a' Wallisi Herczeg sok fontos okokkal sürgette, az Országnak jelenvaló szoros környülállásai közt a' Regensnek ki neveztetését. Ha a' múlt December 13-dik napjáig a' Király a' Státus dolgainak folytatására alkal-

matos nem leszen, nehezen fog az Antiministerialis rész arra állani, hogy a' Regensnek választatása további időre halasztódjék, és a' mint a' Londoni tudósítások tartják, addig a' minisztérium részén lévők között is sokan a' ministerekkel ellenkező részre fognak által menni.

Néhány Londoni közönséges újság levelek a' Királynak mostani, és 1788-ik esztendőben vóit betegségéről következőképen okoskodnak. A' múlt 1788-ik esztendőnek November hónapjában *III. György* Király egy igen szerentsétlen betegségbe esett, melly a' maganos személyekben ugyan gyakran meg esik, de a' királyi székekben sok száz esztendőktől fogva nem láttatott, Angliában pedig soha sem tapasztaltatott. — A' Monarkának elméje megháborodván kevésbe múlt, hogy a' Státus alkotmánya, mellynek forgokereke az Angliai Constitutió szerént a' Király, egészen fel nem bomlott, 's öszve nem dült. A' leghiresebb Törvénytúdok is megháborodtak, nem mérszelvén arról való iteltételeket kinyilatkoztatni, a' ministereknek foglalatosságok félbe szakadt, a' Parlamentum tagjai egyesek nem vóltak, a' nép bóduláshoz hasonló állapotban vólt. — Sok napokig ki nem nyilatkoztatott a' Király nyavalyájának természete. — A' Windsori Királyi palotából naponként kiadatott büllentinok mindenkor tsak hideglelésről szóllottak. Az újság írók sem tudhattak azt meg vóltaképpen, még sem mérszelenték kételkedeseiket közönségesekké tenni, mind addig, mig végtére maga a' Parlamentum nevezte vólta azt meg. Kevésbe múlt, hogy a' Monarka állapotjáról kétségbe nem esett a' nép, min-

den szempillantatban várták halálát, 's avval együtt a' Státusnak szomorú állapotját. "

„Ezen közönséges nyughatatlanságnak közepette, 1788-ik esztendőben, November 20-ik napján öszve gyűlt a' Parlamentum, mivel addig mindenkor halasztotta azt a' Király. A' következett December hólnapban sok lárma esett a' Parlamentum gyűllésében; végtére egy Bill, az az, végzés adatott ki, melly szerént a' Királyi Udvarnak kórmánya, és a' Király személyére való gondviselés a' Királynéra, az Ország kórmánya pedig a' Wallisi Herczegre vólt bizva. A' Kir. udvari Kápolnában, a' Londoni Püspök kezéből a' nevezett Herczeg, a' bé vett szokás szerént, az úri szent vatsarát is által vette, 's annál fogva alkalmasnak lenni hirdettetett azon felséges hivatalra. Ezen szent tzeremónián a' regens Herczeg testvérei is, úgymint, a' Yorki és Kumberlandi Herczegek is jelenvóltak, sőt emlékeztető pénzek is verettettek, mellyeknek egyik oldalára a' Wallisi Herczeg képe, a' másakra az ő tzimere vóltak metzelve illy felülírással: *His Royal Highness George Augustus Frederik, Prince Regent 1789*: Ez által minden nyughatatlanságnak, és a' Britanniai Tanátsban uralkodott három hólnapi egymással való vetélkedéseknek vége lónn, és tsák néhány apró formálítások maradtak még hátra. "

„De abban a' szempillantatban, melyben a' Wallisi Herczeg a' kórmányt kezére akarta vólna venni, meg egeszégedett a' Király, melly fontos történetről mingyárt akkor a' Felső Parlamentumban az Ország Fő Cancelláriusa, az Alsó Parla-

mentumban pedig a' Szószólló jelentést tettek, azután Mártzius 10-ik napján 1789-ik esztendőben, a' Parlamentum üléseit a' Királyi Komissariusok felnyitották, mellyekben a' Király, mind a' két Háznak maga felséges személyéhez mutatott szives hajlandóságokat és hivségeket megköszönte, s azután szerentséltető audientziára mentek a' két Parlamentumnak kiválasztott tagjai a' Királyhoz, és Királynéhoz.

Svédzia Ország.

A' Svédziai Pomerániában lakó Zsidóság sok szabadtságot és jussokat nyert a' most uralkodó Királyi Felségtől. Illyen jussok azok, mellyek szerént ők, azon tartományban minden némű fabrikákat, és manufacturákat szabadon fel-állithatnak, a' gyapjakkal szabadon kereskedhetnek, a' városokban és faluhelységeken magoknak fekvő jószágokat szerezhhetnek és árendába vehetnek, a' Svéczia Országi vassal kereskedhetnek, kézi mesterségeket gyakorolhatnak, ha szintén tzehekbe nem állanak is. — Ellenben az is meghatározott: 1) Hogy minden Zsidók, a' kik a' Svédziai Pomerániában letelepednek, tartoznak bizonyos bizonyágtétellel azt meg mutatni, hogy ők 2000 tallerből álló minden adosság nélkül való tőke pénzel bírnak. — 2) hogy a' Zsidok, a' több keresztény lakosokkal egyetemben, a' Státus mindenféle terhének viselésére mindenkor készek légyenek.